

Industriální stopy 2014 – čtvrt století poté

Petr Vorlík

Konferenci *Industriální stopy 2014 / čtvrt století poté*, která se konala ve dnech 29. – 30. srpna 2014 v areálu Dolní oblast Vítkovice, uspořádalo Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze, občanské sdružení Industriální stopy, Kolegium pro technické památky ČKAIT & ČSSI, Národní památkový ústav – generální ředitelství Praha, Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska a Oblastní kancelář ČKAIT. Konference navázala v rámci výzkumného projektu *Industriální topografie České republiky* (NAKI MK DF11P01OVV016) na úspěšnou a stále se rozrůstající řadu aktivit a bienále, probíhající už od roku 2001.

Kořeny zájmu o industriální dědictví sahají v Čechách mnohem hlouběji než ke zlomovému roku 1989; až k plošnému mapování kulturního odkazu minulosti v šedesátých a sedmdesátých letech, u kterého stála spíše skromná skupina nadšenců z řad odborníků i amatérů. Společenské změny po sametové revoluci ale transformaci hospodářství, probíhající v rozvinutých zemích postupně už několik desetiletí, dramaticky akcelerovaly. A výrazně zvýšily také zájem o osudy překotně zanikajícího stavebního fondu průmyslové revoluce. Odborníci proto bijí na poplach už od devadesátých let. Nicméně nedostatek osvěty a obecně známých příkladů úspěšného nového využití ukolébá zbytek společnosti i veřejné správy ve stavu pasivní resistance a prostého přijetí probíhajících procesů, včetně nastavení étosu „pozitivních radikálních změn“. Po desetiletích vnucovaného, jednostranného obdivu k dělnickým profesím a po pitoreskních oslavách hospodářských úspěchů socialistického průmyslu asi nešlo očekávat přílišné nadšení pro uchovávání otisků minulosti (bez ohledu na skutečnost, že jejich historie sahá zpravidla mnohem hlouběji než jen k budovatelské éře). Nepředpojaté vědomí zanikajících hodnot přirozeně ve společnosti zrálo až s větším časovým odstupem. Se hmotným kulturním dědictvím totiž pochopitelně mizela také složitá síť vztahů v dotčené komunitě a regionu. Narůstal pocit zmaru a neklid, přinášený záměnou dlouhodobě utvářené identity za ryze konzumní spotřební hodnoty, okamžité a sebestředné zájmy.

Po čtvrt století se situace našťastí pomalu mění a výročí poskytuje příležitost k bilancování. Navzdory ekonomickým nejistotám a všudypřítomné propagaci udržitelného rozvoje se tempo zániku sice kupodivu nesnížilo, v posledních měsících možná spíše naopak zvýšilo, ale zároveň vznikla také řada odborných institucí, občanských sdružení a aktivit, které se uchovávání kulturní paměti a sledování nových osudů industriálního dědictví věnují. Kdo by v roce 1989 tušil, že se podobná konference bude konat v konvertovaném plynojemu, v areálu Dolní oblast Vítkovice prohlášeném za národní kulturní památku? Téma se stalo obecně sdíleným; a také výzvou pro veřejnou správu. Což dokládá mimo jiné i skutečnost, že nad ostravskou konferencí převzala záštitu hned tři ministerstva – průmyslu a obchodu, kultury a pro místní rozvoj. Tragikomicky v této souvislosti vyzněly věty Svatopluka Zítka, jednoho z organizátorů setkání, který v úplném závěru citoval z dopisu Ministerstva životního prostředí, jež na žádost o záštitu stroze odpovědělo, že „otázka průmyslového dědictví není předmětem jejich zájmu“.

Účastníky konference v Ostravě přivítali primátor Petr Kajnar, generální ředitel Vítkovice a.s. Jan Světlík a doyen Industriálních stop Benjamin Fagner. Dopolední program zahájil blok, v němž zazněla především sociálně-ekonomická témata související se zaměřením zaštiťujících ministerstev – Jiří Cieńciała (Ministerstvo průmyslu a obchodu) zdůraznil souvztažnost industriální historie a zaměstnanosti, Petr Smrček (Ministerstvo pro místní rozvoj) význam konverzí v kontextu strategického územního plánování, Anna Matoušková (Ministerstvo kultury) roli státu jako mediátora institucionální péče o kulturní dědictví a Silvana Jirotková (Czechinvest) vyzdvihla ekonomický potenciál brownfields pro rozvoj regionů, význam synergie a propojování aktivit.

Druhá dopolední část konference dostala název *Shodná zkušenost* a stala se příležitostí pro srovnání osudů industriálního dědictví v historicky spřízněných zemích bývalého východního bloku. Ani čtvrtstoletí demokracie a začleňování do západoevropského kulturního prostoru totiž nemohlo setřít specifika regionu, vyplývající z nedávné minulosti. Transformace průmyslu ale i společenské změny v západní Evropě probíhaly kontinuálně už od šedesátých let, spolu s postupně rozvíjenou a vrstvenou zkušeností, přenášenou přirozeně z akademické a odborné sféry k široké veřejnosti. Překotný, skokový vývoj v postsocialistických zemích po roce 1989 naproti tomu provázely rozsáhlé majetkoprávní přesuny a nepřipravenost na straně odborné veřejnosti a zejména státní správy. Implementace a sdílení západní zkušenosti má proto stále své limity. Zahraniční účastníci tuto skutečnost potvrdili.

Příspěvek mapující poslední vývoj v Maďarsku přednesla Gyorgyi Németh (Univerzita Miskolc), dění na Slovensku přiblížil Peter Škulavík (Pamiatkový úrad Slovenskej republiky), Elżbietą Przesmycką (Univerzita Wrocław) upozornila na význam autentických detailů a doplňující veřejné vybavenosti u (nejenom) polských průmyslových souborů a blok uzavřeli Rudolf Meyers a Hubertus Milke (Durynská, respektive Saská inženýrská komora) s konkrétními ukázkami technického a architektonického řešení konverzí v bývalém východním Německu.

První odpolední blok konference se zaměřil na konkrétnější otázky záchrany a zhodnocení (nebo promarnění) potenciálu industriálního dědictví v České republice – Naďa Goryczková (Národní památkový ústav) představila různé metodické aspekty a reálné naplňování ochrany kulturního dědictví, Jan Zikmund (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze) v ostrém kontrastu bilancoval drastické ztráty posledních let i neschopnost odborné nebo laické veřejnosti krátkozrakým plánům zabránit a na závěr Benjamin Fagner (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze) shrnul vývoj v oblasti českých konverzí od roku 2000.

V posledním bloku Karel Ksandr (Národní technické muzeum) zavzpomínal na počátky poznávání industriálního dědictví v Čechách a Jiří Michálek (Vítkovice a.s.) představil vize dalšího vývoje vítkovického areálu, přičemž zdůraznil význam dlouhodobého strategického plánování pro naplnění rozsáhlých územních proměn. Konferenci završil Miloslav Lapka (Katedra Strukturální politiky EU a Rozvoje venkova JČU) trefnou připomínkou, že snahy o poznání, uchování a zhodnocení industriálního dědictví je nutno vnímat na pozadí neustálého civilizačního vyvažování inovace a zakotvení, tj. jako obraz bolestného hledání aktuálního společenského étosu.

Tradičním vyvrcholením každého podobného setkání jsou však především neformální kuloárové diskuze a exkurze, které v Ostravě směřovaly nejenom do hloubi areálu Dolní oblast Vítkovice, ale v sobotu i do svěžích prostor brilantní konverze Trojhalí Karolína (AP Ateliér, Josef Pleskot, 2010–2014) a za emotivní autentickou atmosférou dolů Lanek a Michal. Kdo navíc doplnil organizované exkurze procházkou po městě, měl možnost porovnat živoucí prostředí rehabilitovaných průmyslových území s ospalou hibernací a zašlou krásou modernistické Ostravy, vysávané konzumním otesánkem Nová Karolína.

Konference přivedla do působivého prostředí znovu ožívajícího areálu Dolní oblast Vítkovice reprezentanty tří světů – veřejnou správu (socioekonomický pohled), inženýry (užité a technické požadavky) a historiky a architektky (kreativita nového využití, reflexe současných společenských podmínek, otisk civilizačního vývoje). Tři poněkud odlišné pohledy na industriální dědictví se možná na konferenci ještě nepodařilo zcela prolnout, ale už sama skutečnost, že se setkaly na jedné mezioborové akci, která si navíc vysloužila širokou pozornost médií, je významným pozitivním signálem.

Podpořeno dotací z programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní identity NAKI MK ČR 2011–2014 (č. F11P01OVV0116, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury ČVUT v Praze, hlavní řešitel Benjamin Fagner, řešitelé Vladislava Valchářová, Petr Vorlík, Lukáš Beran, Matúš Dulla, Jan Zikmund).